

• **ІСТОРИЧНІ, ОРГАНІЗАЦІЙНІ, ПРАВОВІ, СОЦІАЛЬНІ
ТА ГУМАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ**

• **HISTORICAL, ORGANIZATIONAL, LEGAL, SOCIAL
AND HUMANISTIC ASPECTS OF PHYSICAL TRAINING AND SPORTS**

УДК 796.86 (477)

СТАН РОЗВИТКУ ФЕХТУВАННЯ У СПОРТИВНИХ ШКОЛАХ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Олександр ДРЮКОВ

*Державний науково-дослідний інститут
фізичної культури і спорту, Київ, Україна*

Анотація. Розглянуто проблему стану та перспектив розвитку фехтування як олімпійського виду спорту у спортивних школах України в сучасних умовах. Метою дослідження є аналіз сучасного стану та перспектив розвитку фехтування у спортивних школах України. Установлено, що, попри вагомий здобуток українських фехтувальників на міжнародній арені, рівень розвитку фехтування в країні залишається недостатнім: зменшується загальна кількість осіб, що займаються фехтуванням; українське фехтування є недостатньо бюджетно фінансоване; існує невідповідність матеріально-технічної бази сучасним вимогам, недосконалість організаційно-управлінського, правового та економічного механізму державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Перспективний розвиток фехтування в Україні передбачає створення та реалізацію Комплексної цільової програми "Розвиток фехтування в Україні до 2024 року", яка дозволить сконцентрувати увагу на головних напрямках, визначити перспективу, об'єднати зусилля всіх зацікавлених організацій.

Ключові слова: фехтування, спортивні результати, спортивні школи, тренери.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. На початку 90-х років минулого сторіччя в Україні розпочато формування та реалізацію власної політики у сфері фізичної культури і спорту. Розглядаючи в цілому стан справ у цій сфері, ми маємо визнати, що рівень розвитку спорту не відповідає сучасним вимогам і потребує пошуку та обґрунтування оптимальних шляхів розвитку видів спорту з урахуванням можливостей і потреб суспільства.

Наразі дедалі більшої актуальності набувають проблеми розвитку видів спорту, перспективних з погляду виборювання медалей на Іграх Олімпіад. Безумовно, в Україні до таких видів спорту належить фехтування. При цьому в науковій та методичній літературі відсутній системний аналіз стану та перспектив розвитку фехтування як олімпійського виду спорту у спортивних школах України в сучасних умовах. Таким чином, ця проблема, вивчена недостатньо, потребує подальшого дослідження.

Наукове дослідження виконано згідно з науковим проектом "Ресурсне забезпечення системи підготовки спортсменів в олімпійському спорті", який затверджено наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1193 від 25.10.2012 р., номер державної реєстрації 0113U004034.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукової та методичної літератури свідчить про те, що проблемам системи резервного спорту та оптимізації процесу керування спортивними школами присвячено наукові праці В.Г. Бауера [1], Л.В. Волкова [2], А.І. Колесова [3], Л.П. Макаренка [4], К.П. Сахновського [7] та ін., проте вони не охоплюють комплекс питань, зумовлених змінами соціально-економічного устрою після набуття Україною незалежності. Деякі аспекти діяльності дитячо-юнацьких спортивних шкіл та резервного спорту в сучасних умовах України висвітлено у працях В.М. Платонова [5], І.І. Приходька [6], Н.В. Середи [8], Стадник С.О., [9] О.А. Шинкарук [12] та ін. Водночас, незважаючи на різноплановість цих досліджень, усе ще залишається невирішеною проблема сучасного стану та

перспектив розвитку фехтування у спортивних школах України, що і обумовило актуальність вибраної теми дослідження.

Мета дослідження – здійснити аналіз сучасного стану та перспектив розвитку фехтування у спортивних школах України.

Методи та організація дослідження. Використано аналіз даних літературних джерел, нормативних звітів Мінмолодьспорту України [10, 11], інформаційної мережі Інтернет, технічних протоколів чемпіонатів світу та Європи 2013 – 2014 рр. з фехтування, контент-аналіз, опитування й спостереження, проведено статистичну обробку результатів.

У дослідженні взяли участь 56 тренерів із фехтування спортивних шкіл України.

Виклад основного матеріалу з аналізом отриманих наукових результатів. Сьогодні фехтування – пріоритетний олімпійський вид спорту першої категорії, який розвивається в 17 регіонах України, для семи з яких його визнано пріоритетним (Закарпатська, Львівська, Миколаївська, Харківська, Хмельницька, Черкаська та м. Київ). Система пріоритетності досить гнучка. Вона передбачає можливість переходу з однієї категорії в іншу залежно від поліпшення або погіршення рівня досягнень виду спорту в річному та чотирирічному олімпійському циклі.

Суб'єктами у сфері фізичної культури та спорту, на яких базується розвиток фехтування в Україні, є дитячо-юнацькі спортивні школи (ДЮСШ), спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву (СДЮШОР), училища олімпійського резерву (УОР), училища фізичної культури (УФК), школи вищої спортивної майстерності (ШВСМ) та інші організації.

Розвиток та функціонування фехтування в Україні здійснюється переважно за рахунок державної форми управління. Керівництво діяльністю фехтування як виду спорту здійснює Міністерство молоді та спорту України (Мінмолодьспорт України), безпосередньо відповідає департамент олімпійського спорту, відділ єдиноборств, складнокоординаційних та стрілецьких літніх олімпійських видів спорту. Регіональне управління видами фехтування в Україні здійснюють обласні, місцеві та районні управління у справах молоді та спорту. Під їхнім керівництвом ведеться спортивна робота в ДЮСШ, УОР, УФК, ШВСМ та інших організаціях. Зазвичай кожна з названих організацій становить самостійну управлінську структуру, у якій визначено лінійні та функціональні підсистеми, а також функції кожної з ланок, встановлено управлінські зв'язки та відносини. Ці організації вдосконалюють свої управлінські структури, продовжують робити значний внесок у розвиток фехтування в країні.

Відомствами, які розвивають фехтування (на 1 січня 2014 р.), є фізкультурно-спортивне товариство (ФСТ) "Динамо", Збройні сили України, ФСТ "Спартак", ФСТ "Україна" та МОН України (Міністерство освіти та науки України).

За статистичним звітом, в Україні (на 31 грудня 2012 р.) нараховують 57 відділень у спортивних школах ДЮСШ, СДЮШОР, УОР, УФК та ШВСМ, в яких фехтуванням займаються 3528 учнів (табл. 1). Загальна кількість тренерів у спортивних школах України – 263 особи, із них штатних – 173 (65,8 %), штатних із вищою та першою категорією – 82 (31,4 %) (табл. 2).

Аналізуючи нинішню ситуацію у спортивних школах України, слід відзначити тенденцію до зменшення загальної кількості осіб, що займаються фехтуванням, з 3840 у 2008 р. до 3528 у 2012 р. (– 8,1 %), а також зменшення кількості тренерів із вищою та першою катюго-рією. Такі дані викликають занепокоєння відносно розвитку фехтування в країні.

Для оцінювання сучасного стану відділень фехтування в спортивних школах України було проведено анкетування тренерів цих шкіл, в якому взяли участь 56 тренерів, із них тренерів вищої категорії – 11, першої категорії – 29, другої категорії – 16 осіб.

Мета опитування – з'ясувати позиції тренерів щодо стану та вдосконалення діяльності відділень фехтування в спортивних школах України.

У табл. 3 наведено результати опитування тренерів та варіанти відповідей на них.

Оцінюючи рівень фінансового забезпечення підготовки спортсменів школи, переважна більшість опитаних фахівців (91 %) відзначила дуже низький рівень фінансування, а незначна кількість (9 %) – середній.

Таблиця 1

Розвиток фехтування в спортивних школах України у 2008 та 2012 р.

Область, місто	Кількість відділень у спортивних школах України								Кількість учнів	
	ДЮСШ		СДЮШОР		УОР, УФК		ШВСМ			
	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Закарпатська	2	2	–	–	–	–	1	1	251	201
Львівська	6	6	–	–	1	1	1	1	543	473
Миколаївська	2	2	1	1	1	1	–	1	365	399
Харківська	1	2	–	–	–	–	1	1	75	133
Хмельницька	7	5	–	–	–	–	1	1	285	247
Черкаська	2	2	–	–	–	–	1	1	125	82
м. Київ	3	2	2	3	1	1	2	2	650	807
АР Крим	4	3	–	–	–	–	–	–	214	152
Волинська	1	1	–	–	–	–	–	–	21	8
Дніпропетровська	1	1	1	1	–	–	1	1	76	85
Донецька	3	3	–	–	–	–	–	–	263	261
Запорізька	1	2	–	–	–	–	–	–	112	86
Київська	2	2	–	–	–	–	–	–	200	181
Луганська	5	3	–	–	–	–	–	–	475	187
Одеська	–	1	1	–	–	–	–	–	98	88
Тернопільська	1	1	–	–	–	–	–	–	87	68
м. Севастополь	–	1	–	–	–	–	–	1	–	70
Усього	42	39	5	5	3	3	8	10	3840	3528

Рівень забезпеченості спортивним інвентарем та обладнанням більшість фахівців (80 %) оцінили як низький, а решта (20 %) – як середній.

Рівень спортивної споруди, на якій проводяться тренувальні заняття з фехтування, 89 % респондентів оцінили як низький і 11 % – як середній.

На нашу думку, матеріально-технічна база відіграє дуже важливу роль в якісній підготовці спортсменів. Нині в Україні не існує жодної спортивної бази, яка б відповідала вимогам та сучасним стандартам підготовки висококваліфікованих фехтувальників. Лише у Львівській, Миколаївській областях та м. Києві створено матеріально-технічну базу відповідно до вимог інфраструктури пріоритетного виду спорту.

Для якісної підготовки спортсменів, які здатні досягти міжнародного рівня й реально претендувати на завоювання олімпійських медалей, необхідно розв'язати питання будівництва нових або переобладнання наявних спортивних залів у спеціалізовані зали для фехтування. Спеціалізований зал для фехтування слід обладнати стаціонарним інвентарем (помости з фехтувальними доріжками з дюралюмінію, не менше ніж 10 електрофіксаторів, комплект відеоапаратури для оперативного контролю за техніко-тактичними діями), він повинен містити тренажерний зал, кімнату для відпочинку, стаціонарну майстерню для ремонту електрозброї, сауну та інші підсобні приміщення.

Оцінюючи рівень науково-методичного та медичного забезпечення спортсменів шкіл, переважна більшість фахівців (86 %) оцінила рівень забезпеченості як низький, незначна кількість фахівців (5 %) – як середній, деякі фахівці (9 %) вагалися з відповіддю.

Таблиця 2

Кількість тренерів із фехтування у спортивних школах у 2008 та 2012 роках

Область, місто	Тренери					
	усього		серед них штатних		штатні з вищою та першою категорією	
	2008	2012	2008	2012	2008	2012
Закарпатська	14	13	4	5	3	3
Львівська	29	36	21	22	10	9
Миколаївська	37	38	23	23	17	17
Харківська	8	10	6	7	4	6
Хмельницька	19	20	13	13	7	7
Черкаська	7	6	4	4	1	1
м. Київ	66	69	44	48	25	19
АР Крим	11	9	5	4	3	–
Волинська	1	1	1	–	1	–
Дніпропетровська	8	9	5	6	4	5
Донецька	18	14	11	10	5	7
Запорізька	7	6	4	3	2	–
Київська	10	7	7	7	1	1
Луганська	15	10	14	8	6	2
Одеська	7	7	7	6	–	2
Тернопільська	4	4	4	4	3	2
м. Севастополь	–	4	–	3	–	1
Усього	261	263	173	173	92	82

Таблиця 3

**Результати опитування тренерів спортивних шкіл України
з питань сучасного стану діяльності відділень з фехтування (n = 56)**

Питання щодо оцінювання рівня діяльності відділень	Рівень забезпеченості тренерських кадрів							
	високий		середній		низький		важко відповісти	
	сума	%	сума	%	сума	%	сума	%
Фінансове забезпечення підготовки спортсменів школи	–	–	5	9	51	91	–	–
Забезпеченість спортивним інвентарем та обладнанням	–	–	11	20	45	80	–	–
Спортивні споруди, на яких проводяться тренувальні заняття	–	–	6	11	50	89	–	–
Науково-методичне та медичне забезпечення підготовки спортсменів школи	–	–	3	5	48	86	5	9
Забезпечення науковою та методичною літературою з фехтування	5	9	29	52	22	39	–	–
Пропаганда в засобах масової інформації про цінності фехтування як ефективного та доступного засобу фізичного виховання	–	–	–	–	52	93	4	7
Визначення ступеня значущості підвищення кваліфікації тренерів	56	100	–	–	–	–	–	–

При визначенні забезпечення науковою та методичною літературою з фехтування незначна кількість респондентів (9 %) надала йому високий рівень, більшість з опитуваних (52 %) – середній, а 39 % – вважали його низьким.

Думки респондентів щодо пропаганди літератури відносно цінності фехтування як ефективного та доступного засобу фізичного виховання розподілилися таким чином: 93 % вважали його низьким, 7 % вагалися з відповіддю.

Слід відзначити, що 100 % респондентів вказали на високий ступінь значущості підвищення кваліфікації тренерів.

Узагальнюючи відповіді респондентів, слід наголосити, що сучасний стан розвитку фехтування в спортивних школах України вимагає розв'язання низки серйозних проблем, що стосуються підготовки та підвищення кваліфікації тренерів, модернізації матеріально-технічної бази, підвищення ефективності системи науково-методичного й медичного забезпечення спортивної роботи, удосконалення форм та методів пропаганди й агітації щодо цінності фехтування як ефективного та доступного засобу фізичного виховання тощо.

Одним із основних показників розвитку спорту вищих досягнень у світі є результати виступу спортсменів на Іграх Олімпіад, чемпіонатах світу та Європи. Зі здобуттям незалежності збірна команда України з фехтування завжди брала участь в усіх офіційних міжнародних змаганнях серед юнаків, дівчат, юніорів та дорослих спортсменів.

Упродовж минулих п'яти років (2008 – 2012 рр.) тренери спортивних шкіл у семи областях та м. Києві підготували 25 майстрів спорту міжнародного класу, а в 15 областях та м. Києві – 199 майстрів спорту. Ці дані свідчать про добрі показники роботи тренерів на місцях.

Виступи учнів спортивних шкіл України на головних міжнародних змаганнях у 2013 – 2014 рр. слід визнати успішним (табл. 4).

Таблиця 4

Статистичні дані участі учнів спортивних шкіл України в чемпіонатах світу та Європи у 2013 і 2014 рр.

	2013 р.						2014					
	Кількість учасників	Відсоток	Медалі				Учасників	Відсоток	Медалі			
			З	С	Б	усього			З	С	Б	усього
ШВСМ	20	77	3	6	9	18	22	81	2	0	8	10
СДЮШОР	4	15	4	2	0	6	4	15	0	0	0	0
ДЮСШ	1	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
УФК	1	4	0	0	0	0	1	4	0	0	0	0
Усього	26	100	7	8	9	24	27	100	2	0	8	10

Умовні позначення: З – золота, С – срібна, Б – бронзова.

Результати виступу українських спортсменів на чемпіонатах світу та Європи свідчать про високу ефективність процесу виходу спортсменів на пік готовності до головних змагань. Фехтування є одним із небагатьох видів спорту, в якому в Україні збережено національну школу, незважаючи на великий відтік українських фахівців за кордон. Поєднання історичних традицій та сучасних тенденцій розвитку цього виду спорту є основою успіху наших спортсменів на міжнародній арені. В олімпійському циклі важливо не зруйнувати напрацьовану систему підготовки конкурентоспроможних спортсменів, а її удосконалення в методологічному та матеріально-технічному напрямках стане запорукою високих досягнень української збірної в Ріо-де-Жанейро.

Попри вагомі здобутки українських фехтувальників на міжнародній арені, розвиток фехтування в країні залишається незадовільним, зокрема:

- зменшується загальна кількість осіб, що займаються цим видом спорту;
- украй недостатнє бюджетне фінансування;
- невідповідність матеріально-технічної бази світовим стандартам якості;
- низький рівень пропаганди в засобах масової інформації про цінності фехтування як ефективний та доступний засіб фізичного виховання;
- недосконалість організаційно-управлінського, правового та економічного механізму державної політики у сфері фізичної культури і спорту.

Висновок. Сучасний стан розвитку фехтування в спортивних школах України вимагає розв'язання цілої низки важливих проблем, що стосуються вдосконалення організаційно-управлінських основ розвитку фехтування у країні, підготовки та підвищення кваліфікації тренерів, модернізації матеріально-технічної бази, підвищення ефективності системи науково-методичного й медичного забезпечення спортивної роботи, удосконалення форм і методів пропаганди та агітації щодо цінності фехтування як ефективного й доступного засобу фізичного виховання тощо.

Перспективний розвиток фехтування в Україні пов'язаний зі створенням та реалізацією Комплексної цільової програми "Розвиток фехтування в Україні до 2024 року", яка дозволить визначити перспективу, сконцентрувати увагу на головних напрямках, об'єднати зусилля всіх зацікавлених організацій.

Перспективи подальших пошуків у цьому напрямку полягають у розробці Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фехтування в країні до 2024 року.

Список літератури

1. *Бауэр В. Г.* Организационно-методические аспекты совершенствования системы подготовки спортивных резервов / В. Г. Бауэр // Научно-спортивный вестник. – 1986. – № 6. – С. 5–9.
2. *Волков Л. В.* Теория и методика детского и юношеского спорта / Л.В. Волков. – К. : Олимп. лит., 2002. – 294 с.
3. *Колесов А. И.* Основные пути повышения эффективности работы спортивных организаций в развитии высшего спортивного мастерства / А. И. Колесов // Научно-спортивный вестник. – 1981. – № 4. – С. 3.
4. *Макаренко Л. П.* Содержание и структура многолетней подготовки учащихся детско-юношеских спортивных школ плавания : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: [спец.] 13.00.04 «Теория и методика физ. воспитания и спортивной тренировки» / Л. П. Макаренко. – М., 1985. – 48 с.
5. *Платонов В. Н.* Некоторые особенности современной системы детско-юношеского спорта в Украине / В. Н. Платонов, О. А. Шинкарук, Л. А. Драгунов // Наука в олимпийском спорте. – 2005. – № 1. – С. 129–132.
6. *Приходько І.* Училища фізичної культури в системі підготовки спортивних резервів / І. Приходько, С. Левадня // Молода спортивна наука Україна : зб. праць з галузі фіз. культури та спорту. – Л., 2008. – Вип.12, т. 1. – С. 265–269.
7. *Сахновский К. П.* Подготовка спортивного резерва / К. П. Сахновский. – К. : Здоров'я, 1990. – 152 с.
8. *Середа Н. В.* Організаційно-управлінський механізм впровадження маркетингу в систему дитячо-юнацьких спортивних шкіл : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. В. Середа. – Х., 2014. – 20 с.
9. *Стадник С. О.* Організаційно-управлінські умови діяльності училищ фізичної культури в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : [спец.] 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / С. О. Стадник. – К., 2012. – 22 с.

10. Україна спортивна 2008 – 2010 роки. Інформаційний довідник. – К. : Мінмолодьспорт України, 2011. – 40 с.
11. Україна спортивна – 2012. Інформаційний довідник. – К. : Держмолодьспорт України, 2013. – 227 с.
12. Шинкарук О. А. Современная система детско-юношеского и резервного спорта в Украине: проблемы и перспективы / О. А. Шинкарук // Актуальные проблемы подготовки резерва в спорте высших достижений : материалы Междунар. науч.-практ. конф. : [сб. ст.]. – Минск, 2009. – С. 64 – 67.

СОСТОЯНИЕ РАЗВИТИЯ ФЕХТОВАНИЯ В СПОРТИВНЫХ ШКОЛАХ УКРАИНЫ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

Александр ДРЮКОВ

*Государственный научно-исследовательский институт
физической культуры и спорта, Киев, Украина*

Аннотация. Рассмотрена проблема состояния и перспектив развития фехтования как олимпийского вида спорта в спортивных школах Украины в современных условиях. Целью исследования является анализ современного состояния и перспектив развития фехтования в спортивных школах Украины. Установлено, что, несмотря на весомые достижения украинских фехтовальщиков на международной арене, развитие фехтования в стране остается недостаточным: уменьшается общее количество лиц, занимающихся фехтованием; крайне недостаточное бюджетное финансирование, существует несоответствие материально-технической базы современным требованиям, несовершенство организационно-управленческого, правового и экономического механизма государственной политики в сфере физической культуры и спорта. Перспективное развитие фехтования в Украине предусматривает создание и реализацию Комплексной целевой программы "Развитие фехтования в Украине до 2024 года", которая позволит сконцентрировать внимание на главных направлениях, видеть перспективу, объединить усилия всех заинтересованных организаций.

Ключевые слова: спортивные результаты, спортивные школы, тренеры, фехтование.

THE STATE OF FENCING DEVELOPMENT IN SPORTS SCHOOLS IN UKRAINE IN MODERN CONDITIONS

Oleksandr DRIUKOV

*State Scientific Research Institute
of Physical Culture and Sport, Kyiv, Ukraine*

Abstract. The article presents analysis of the problem of the current state and prospects for development of fencing as the Olympic sports event in the sports schools in Ukraine. The aim of the research is to analyze the current state and prospects for development of fencing in the sports schools in Ukraine. It is determined that despite the significant achievements of Ukrainian fencers on the international arena, the development of fencing in the country remains poor. The level of logistics, financial and staff assistance, medical, scientific and methodical provision of preparation for the participation of the national team of Ukraine in the Olympic Games, World and European Championships fails to comply with modern requirements. The total number of persons engaged in fencing is reducing. The strategy for further development of fencing in Ukraine should be ensured by elaboration of scientifically substantiated strategy and implementation of the comprehensive target program "Development of fencing in Ukraine until 2024".

Keywords: sports results, sports schools, coaches, fencing.

References

1. Bauer V. G. Organizatsionno-metodicheskie aspekty sovershenstvovaniya sistemyi podgotovki sportivnyih rezervov [Organizational and methodological aspects of improvement of sports reserves training system] // Nauchno-sportivnyiy vestnik. – 1986. – № 6. – S. 5 – 9. (Rus.)
2. Volkov L. V. Teoriya i metodika detskogo i yunosheskogo sporta [Theory and methods of children and youth sport]. – K. : Olimp. lit., 2002. – 294 s. (Rus.)
3. Kolesov A. I. Osnovnyie puti povyisheniya effektivnosti raboty sportivnyih organizatsiy v razvitii vysshogo sportivnogo masterstva [The main ways of improving the effectiveness of sporting organizations in the development of high sporting qualification] // Nauchno-sportivnyiy vestnik. – 1981. – № 4. – S. 3. (Rus.)
4. Makarenko L. P. Soderzhanie i struktura mnogoletney podgotovki uchashchisya detsko-yunosheskih sportivnyih shkol plavanya [The content and structure of long-term training of students attending schools of swimming for children and youth]: avtoref. dis. ... d-ra. ped. nauk: [spets.] 13.00.04 «Teoriya i metodika fiz. vospitaniya i sportivnoy trenirovki». – M., 1985. – 48 s. (Rus.)
5. Platonov V. N., Shinkaruk O. A., Dragunov L. A. Nekotoryie osobennosti sovremennoy sistemyi detsko-yunosheskogo sporta v Ukraine [Some peculiarities of the modern system of children and youth sport in Ukraine] // Nauka v olimpiyskom sporte. – 2005. – № 1. – S. 129 – 132. (Rus.)
6. Prihodko I., Levadnya S. Uchilisha fizichnoyi kulturi v sistemI pidgotovki sportivnih rezerviv [The schools of physical culture in the system of sports reserves training] // Moloda sportivna nauka Ukrayiny. – 2008. – V. 12. – T. 1. – S. 265 – 269. (Ukr.)
7. Sahnovskiy K. P. Podgotovka sportivnogo rezerva [Sports reserves training]. – K. : Zdorov'ya, 1990. – 152 s. (Rus.)
8. Sereda N. V. Organizationalno-upravliniski mehanizm vprovadzhennya marketingu v sistemu dityacho-yunatskih sportivnih shkol [Managerial mechanism of marketing implementation in the system of children and youth sports schools] : avtoref. dis. ... kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu: [spets.] 24.00.02 «Fizichna kultura, fizichne vihovannya riznih grup naseleण्या». – H., 2014. – 20 s. (Ukr.)
9. Stadnik S. O. Organizatsiyno-upravliniski umovi diyalnosti uchilisch fizichnoyi kulturi v Ukrayini [Managerial conditions of activities of physical education schools in Ukraine] : avtoref. dis. ...kand. nauk z fiz. vihovannya i sportu [spets.] 24.00.02 «Fizichna kultura, fizichne vihovannya riznih grup naseleण्या». – K., 2012. – 22 s. (Ukr.)
10. Ukrayina sportivna 2008 – 2010 roki [Sportive Ukraine 2008–2010]. Informatsiyiy dovidnik. – K. : MInmolodsport Ukrayini, 2011. – 40 s. (Ukr.)
11. Ukrayina sportivna – 2012. [Sportive Ukraine 2012] Informatsiyiy dovidnik. – K. : Derzhmolodsport Ukrayini, 2013. – 227 s. (Ukr.)
12. Shinkaruk O. A. Sovremennaya sistema detsko-yunosheskogo i rezervnogo sporta v Ukraine: problemy i perspektivy [Modern system of children-youth and reserve sport in Ukraine] // Aktualnyie problemy podgotovki rezerva v sporte vysshih dostizheniy: materialyi mezhdunar. nauch.-prkt. konf. [sb. statey]. – Minsk, 2009. – S. 64 – 67. (Rus.)

Стаття надійшла до редколегії 07.09.2014